

выражают эмоции. Например, «sich schwarz ärgern», «die schwarze Liste», «schwarze Magie», «schwarzer Humor», «schwarze Gedanken», «schwarz sein», «j-m die gelbe Karte zeigen», «ein gelbes Wunder!».

Кроме того, выявлено в исследуемых фразеологизмах, что красный цвет в 9 выражениях имеет отрицательное значение, хотя этот цвет очень положителен. Например, «heute rot, morgen tot», «rote Zahlen schreiben». Выражения с «золотым» и «розовым» абсолютно положительные: «Sich eine goldene Nase verdienen», «Morgenstunde hat Gold im Munde», «rosige Aussichten».

Сравнительному анализу были подвергнуты и значения цветовых компонентов в русской эквивалентности. Примечателен тот факт, что только у 68 выражений есть то же самое значение в русском языке. 79 из рассмотренных фразеологизмов были только в немецком. Можно утверждать, что в немецком языке имеется гораздо больше фразеологизмов с цветовым компонентом. Например, «schwarz sein», «schwarz über die Grenze gehen» и другие. Можно утверждать, что «черный цвет», как и «красный» особенно популярны в обоих языках. Достаточно много выражений с «синим», «розовым» и «желтым» в немецком языке.

Заключение. На основании проведенного нами сравнительного анализа фразеологизмов с цветовым компонентом можно сделать следующие выводы:

1. Из 147 выражений, рассмотренных в работе, наиболее употребительными являются фразеологизмы с цветовым компонентом «черный», «синий» и «красный». За ними следуют «белый», «зеленый», «серый», «желтый», «розовый» и «золотой».

2. Цвет сам по себе – это источник выражения эмоциональности, которая помогает охарактеризовать окружающие явления. В данном исследовании мы классифицировали их по качеству значения. «Положительных» оказалось 26 (особенно с «белым», «розовым» и «золотым»), явно «отрицательных» – 64 (большинство с «синим», «красным», «серым» и «желтым»), «нейтральных» – 57 (преобладает «зеленый»).

3. Исследование показало, что в немецком языке гораздо больше фразеологизмов с цветовым компонентом. Только 68 из них имеют русские эквиваленты, а 79 существуют только в немецком языке.

1. Vgl. Brockhaus Enzyklopädie. 21. Auflage. Leipzig, 2006. S. 427.

2. Fleischer, Wolfgang: Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. Leipzig, 1982. S. 10.

3. Bohn, Rainer: Probleme der Wortschatzarbeit. Fernstudieneinheit 22. München: Langenscheidt 1999.

4. Burger, Harald: Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. Erich Schmidt Verlag GmbH & Co., Berlin 1998.

УСТОЙЛІВЫЯ АДЗІНКІ, ШТО ХАРАКТАРЫЗУЮЦЬ ЧАЛАВЕКА, У ГАВОРКАХ ЖЫХАРОЎ ВІЦЕБШЧЫНЫ

Г.К. Семянькова
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

На працягу апошняга паўстагоддзя фразеалогія стала раўнапраўным асобным раздзелам беларускага мовазнаўства, узбагацілася значнай колькасцю навуковых і вучэбна-метадычных работ, а таксама фактычным матэрыялам, які няспынна папаўняецца новымі публікацыямі айчынных даследчыкаў [3]. Асабліва вылучаюцца сваёй навізнай працы, прысвечаныя вывучэнню фразеалагічных адзінак, што бытуюць на тэрыторыі асобных рэгіёнаў Рэспублікі Беларусь і не зафіксаваны ў фразеаграфічных выданнях [1; 2]. На сённяшні дзень не знайшлі належнага адлюстравання ў навуковых даследаваннях рэгіянальныя фразеалагізмы Віцебшчыны, у сувязі з чым актуальнасць прапанаванага артыкула з'яўляецца відавочнай.

Мэта – выяўленне і апісанне фразеалагічных адзінак, што характарызуюць чалавека і бытуюць у гаворках жыхароў Віцебскай вобласці.

Матэрыял і метады. Матэрыялам паслужылі прыклады (агульная колькасць – каля 100 адзінак), сабраныя ў 2020 г. на тэрыторыі Бешанковіцкага, Гарадоцкага, Глыбоцкага, Міёрскага, Полацкага, Расонскага, Талачынскага, Ушацкага, Чашніцкага, Шаркаўшчынскага раёнаў Віцебскай вобласці шляхам апытання мясцовых сельскіх жыхароў. Выкарыстаны апісальны *метад* даследавання.

Вынікі і іх абмеркаванне. У рэгіянальнай фразеалогіі, якая выкарыстоўваецца для характарыстыкі чалавека, па колькасці выдзяляецца група адзінак, што апісваюць разумовыя здольнасці асобы. Да такіх выказаў належаць наступныя:

сто пудоў дыму – пра вельмі неразумнага чалавека. *Гэты Мікола – як сто пудоў дыму. Кажуць, што нават школу ледзь скончыў, перавальваўся з двойкі на тройку* (в. Бачэйкава Бешанковіцкі р-н);

галава з апілкамі – пра нездагадлівага, неразумнага чалавека. *У цябе мазгоў зусім няма, галава твая з апілкамі* (в. Лозы Талачынскі р-н);

як баразна – пра чалавека са слабым розумам. *Што з яго возьмеш? Ён як баразна! Слабы розумам!* (в. Германавічы Шаркаўшчынскі р-н).

У беларусаў ва ўсе часы цаніліся шчырыя адносіны да працы, павагай карысталіся людзі, што ўмеюць і могуць працаваць, і, наадварот, асуджалася неахайнае стаўленне да сваіх абавязкаў, гультайства, імкненне скінуць сваю работу на іншых. Сказанае вышэй знайшло адлюстраванне і ў рэгіянальнай фразеалогіі, у якой фіксуюцца наступныя адзінкі, звязаныя з адносінамі да працы:

жыць як аболтус – пра чалавека без пастаяннай працы. *Няўжо ты зараз нідзе не працуеш? Жывеш як аболтус!* (п. Забалацце Талачынскі р-н);

як малідынка – пра дзяўчыну, якая не ўмее працаваць. *Паводзіш сябе як малідынка, нічога бацькам не дапаможаш, адны манікюры ў галаве* (в. Германавічы Шаркаўшчынскі р-н);

лёгкі Савачка – нахабны чалавек, які прыходзіць на ўсё гатовае. *З’явіўся, як лёгкі Савачка, а свайго на стол не паставіў, прывык за чужым жыць* (в. Слідцы Чашніцкі р-н).

Сярод зафіксаваных фразеалагізмаў выдзяляецца група адзінак, што характарызуюць фізічныя якасці асобы:

як свінні аблізали – пра бруднага, неахайнага чалавека. – *Дзе ты так вымурзаўся? З ног да галавы! Цябе як свінні аблізали!* (в. Бачэйкава Бешанковіцкі р-н);

жалеза перакусіць (перагрызіць) – пра чалавека з моцным здароўем (часта з іранічным падтэкстам). *Мікола часта скардзіцца, што хварэе. Не слухайце вы яго! Ён жалеза перагрызе!* (в. Бачэйкава Бешанковіцкі р-н);

адзін нос застаўся – пра худога чалавека. *Чаму ты так мала ясі? Адзін нос застаўся* (аг. Новая Зара, Чашніцкі р-н; в. Угрынкі Ушацкі р-н);

выжлукта сабачча! – пра п’яніцу. *Ах ты выжлукта сабачча! Зноў набраўся!* (в. Тоўпіна Чашніцкі р-н).

У складзе ўстойлівых выказаў часам фіксуюцца моўныя адзінкі дыялектнага характару, не занатаваныя ў літаратурнай мове:

карапля не данясе, пакуль не абтрасе – пра чалавека, у якога ўсё валіцца з рук (в. Чурылава Міёрскі р-н); параўн. карапля ‘няўмелы, няўдалы’.

Цікавасць уяўляюць фразеалагізмы, якія ў рэгіянальных гаворках адрозніваюцца ад сваіх літаратурных адпаведнікаў значэннем:

абрасці мохам – пра бруднага чалавека. *Мікіта, я вытапіў баню – ідзі памыйся, а то ўжо мохам аброс* (аг. Новая Зара, Чашніцкі р-н). У “Фразеалагічным слоўніку беларускай мовы” І.Я. Лепешава прыведзены фразеалагізм падаецца са значэннямі ‘адставаць ад жыцця, духоўна апускацца’; ‘станавіцца багацейшым, разжывацца’ [4, с. 43].

Заклучэнне. Такім чынам, фразеалагізмы, што бытуюць на тэрыторыі Віцебшчыны, надзвычай разнастайныя па семантыцы: зафіксаваны адзінкі, якія характарызуюць неразумнага, нездагадлівага, наіўнага, неахайнага, нахабнага, сквапнага, ганарлівага чалавека. Вызначальна, што ў пераважнай большасці прыкладаў называюцца адмоўныя рысы асобы, таму фразеалагізмы перадаюць неадабральныя, пагардлівыя адносіны да яе.

1. Даніловіч, М.А. Слоўнік дыялектнай фразеалогіі Гродзеншчыны / М.А. Даніловіч. – Гродна : ГрДУ, 2000. – 267 с.

2. Даніловіч, М.А. Фразеалагічны слоўнік гаворак Гродзеншчыны / М.А. Даніловіч ; Установа адукацыі “Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы”. – Гродна : ГрДУ, 2020. – 608 с.

3. Ляшчынская, В.А. Сучасная беларуская мова: фразеалогія : вучэб. дапам. / В.А. Ляшчынская. – Мінск : РІВШ, 2010. – 230 с.

4. Лепешаў, І.Я. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы / І.Я. Лепешаў. У 2 т. Т. 1. А – Л. – Мн.: Бел Эн, 1993. – 590 с.